

Memoro pri Reinhard Haupenthal (1945–2016)

Carlo MINNAJA

1. Ĝeneralaj trajtoj

La ekscio pri la forpaso de Reinhard Haupenthal (RH) atingis min ŝoke: ni estis intermesaĝintaj eĉ nur kelkajn tagojn antaŭe, mi ankoraŭ sendis laŭ lia peto iujn presaĵojn, kiuj tre verŝajne ne atingis lin vivanta.¹ Tial mi ame gardas lian lastan manskribaĵon sur bileto, dediĉe pri liaj tradukoj *Plukoj dum sencelaj promenoj* (2016):

Por Carlo
kun danko por tiom da amikaĵoj kaj komplezoj
La plukinto
R. H.
13/5/16

Kaj ankaŭ la frontispica dorso versas pri lia sentemo: *Iirmi*,² *proz' kaj poezio — Jen mia Sankta Trio*. Li laboris vere ĝis la lasta tago, en la oktobra numero 2016 de *Beletra Almanako* aperas eseo de li pri Arthur Schnitzler.

Rakonti malmultpaĝe pri RH ne estas facile. Jam je lia kvindekjariĝo lia bibliografio, aperinta sub la nomo de lia sola filino, ampleksis 50 paĝojn (Esther Haupenthal 1995). Kiam oni malfermas la libron kun lia bibliografio de dudek jaroj poste, oni restas imponita: ĝi estis finkompostita je la 2014-12-31, do preskaŭ du jarojn antaŭ lia forpaso, kaj estis jam registritaj 1 015 eroj (Reinhard Haupenthal 2015). Sekvis ankoraŭ pluraj aliaj plenumitaj dum la lastaj dudek du monatoj de lia vivo.

Ĉu esperantisto? Ne nur, ja: li studis ankaŭ volapukon, idon, occidentalon, interlingua-n, kvankam li neniam ilin uzis.

La detala biografio rakontas pri lia alproksimiĝo al esperanto en 1961; ankoraŭ ne abituriento, sed jam dinamisma parolanto de la lingvo post unujara memlernado. Aldone, li estis jam komencinta kolekti ĉiuspecan materialon pri interlingvistiko kaj planlingvoj, kiu poste, kun pluraj akiroj en plej diversaj okazoj, fariĝis ekstreme valora. En du-tri situacioj, ĉe morto de esperantisto, se ties familianoj ne donis plenan garantion pri la konservado de

¹Reinhard Haupenthal estis naskita 1945-02-17 kaj mortis 2016-09-29.

²Iirmi (Irmtraud) Haupenthal, naskita Lukesch, estis lia edzino dum 47 jaroj.

la esperanta biblioteko de la forpasinto, RH surpronis la zorgon pri la savo de tiu materialo. Lia vivfilozofio estis esence historia: la paseon oni devas gardi, koni, ĉar kiam ni mortas tuta kapitalo de memoroj mortas kun ni. En tiu alrigardo ankaŭ enkadriĝas lia skrupula laboro por represi (kaj komentarii) elĉerpitajn verkojn: tiel revidis la lumon *Ifigenio en Taŭrido* de Goethe (tr. L. L. Zamenhof 1908), *Hermano kaj Doroteo* de Goethe (tr. B. Küster 1922), *Elektitaj fabeloj* de fratoj Grimm (tr. Kabe 1906), *La rabeno de Baĥeraĥ* de Heine (tr. L. L. Zamenhof 1924), *Paŭlo Debenham* de Luyken (1912), *Verd-kata testamento* de R. Schwartz (1926) kaj multaj aliaj. Aparte grave, li instigis la renomajn eldonejojn Olms al represo de *La Esperantisto* (1988), la unua esperanto-gazeto, vivinta inter septembro 1889 kaj aprilo 1895. Tie oni trovas preskaŭ la solan fontmaterialon por la frua historio de nia lingvo: la unuaj poetoj, la verva redaktado de Zamenhof, la lingvaj respondoj, lia malfacilo trovi profesian stabilecon, la neceso ĉion forlasi kaj tuj poste la savo far Trompeter, ĝis la finofara bato de la cara malpermeso pri enirigo de la gazeto en Rusujon. La postparolo de Hauptenthal estas zorge verkita kaj optimisma (tiu optimismo estis poste parte trompita).

Malfacilas decidi de kie komenci por esplori la multajn iniciatojn de RH. Studento en la Universitato de Sarlando (1964–1969) pri ĝermanistiko, katolika teologio, filozofio, pedagogio kaj kelktempe historio, li estis dum longa tempo (1968–1994) instrukomisiito por esperantologio kaj interlingvistiko ĉe la universitato de Sarlando, Saarbrücken; lia kariero en la lernejo (gimnazio) atingis la rangon de supera studkonsilisto, ĝis deĵora akcidento je 1993-01-13 metis finon al lia aktiva lerneja deĵoro, kiun sekvis pensiigo 1996-03-01. Eldonanto, verkanto de antaŭparoloj, postparoloj, komentarioj, tradukanto de plurdekoj da verkoj; preleganto, verviganto, akademiano; polemikojn li ne rifuzis, eĉ mem iniciatis. Ankaŭ al la amikoj li estis tre ofte akre kritika, tiel ke malmultaj havis poste la paciencon superflugi la momentajn vortojn kaj malgraŭ ĉio daŭre rilati kun li afable. Li ekŝiĝis el la Sarlanda Esperanto-Ligo (kies afergvidanto-sekretario li estis 1973–1988), el la Germana Esperanto-Asocio, el UEA (kies ĉefdelegito por Germanujo li estis 1964–1971). Li preferis pli malvastajn mediojn: en 1991 li estis membro-fondinto de la Societo Kálmán Kalocsay (membro ĝis 2008), en 2001 membro-fondinto de Prelato-Schleyer-Komitato (membro ĝis 2008), celanta ties beatigon.

2. Redaktoro kaj tradukisto

RH estis redaktoro dum multaj jaroj de revuoj, eĉ samtempe de tri. Ĉar profesie instruisto (ĉefe pri la germana lingvo kaj pri religio), ne strange, ke

li komence redaktis la *Internacian Pedagogian Revuon*, organon de la Internacia Ligo de Esperanto-Instruistoj, eldonatan en Roterdamo; tiu sperto estis mallonga, nur tri numeroj de 1973 al 1974.

Pli longa estis lia redaktado ĉe *Dialogo* (1973–1988; la unuaj dek numeroj sub titolo *Cirkulero*), organo de Sarlanda Esperanto-Ligo, kiu kronikis la agadojn en tiu federacia lando.

Sendube plej grava estis la redaktado de *Ittis-Forumo*, “internacia kultura-literatura revuo en Esperanto”; en la germana *Ittis* signifas ‘putoron’, kaj sur la kovrilpaĝo aperis desegno de tiu simpatia besteto. La proprietulo de la eldonejo estis Ortwin Deubert, presejestro, sed tiam Haupenthal estis ŝtata oficisto kaj ne rajtis mem estri privatan entreprenon. La revuo daŭris per 21 numeroj dum 7 jarkolektoj (1989–1995) tra entute 696 paĝoj. Sed ĝi estis, kvankam malmultpaĝa, riĉenhava, kun preskaŭ fiksa skemo: ĉefartikolo pri iu elstara persono kun ties frontpaĝa portreto, beletraĵo, recenzo, lingva/lingvistika artikolo, diversajoj. Ekzemple, en n-ro 2 de jarkolekto 1 (1989) la ĉefartikola protagonisto estas Henry Jacob (ne konfuzinda kun Hans Jakob), unu el la plej brilaj figuroj de la Ido-movado: antaŭa esperantisto, poste forgesita de la esperanto-socio, kiel okazis al ĉiuj kiuj faris alian elekton pri planlingvo. Jacob estis redaktoro de la Ido-revuo *Progreso* (1935–1939; 1946–1954) kaj prezidanto de la *Uniono por la Lingvo Internaciona* (1973–1987), laboris ĉe UNESCO por subteni la edukon evoluon de la tria mondo kaj multe vojaĝis en Afriko, Azio, Antiloj; malgraŭ la granda labora engaĝo li publikigis plurajn verkojn en esperanto, angla, ido, nun gardatajn ĉe la biblioteko de la Centro de Esploro kaj Dokumentado pri la Lingvo Internacia (CDELI) en Ĉaŭdefono.

En n-ro 3 de jarkolekto 4 (1992) preskaŭ la tuto estas dediĉita al la poezio de iberoj, de Camacho al Montagut, de Liven Dek al Gonçalo Neves, kaj tio, dirindas, jam pli frue kaj multe pli ekvilibre ol faris la panegiroj per kiuj poste ties amikoj erupciis en la lastaj dudek jaroj. “Por vino bona, ŝildo ne bezona” kaj por poeto bona laŭdo ne bezona.

Se ankoraŭ promeni tra la jarkolektoj, n-ro 2 de jarkolekto 4 (1992) regalias nin per latva repertuaro, kun multaj preskaŭ nekonataj sciigoj pri Maksis Ĉulitis, kontribuinto al *Naŭ poetoj*, sed kies spuroj tuj malaperis ĝis la persisto de Haupenthal sukcesis trovi lian vojon post lia formigro al Kanado en 1952. Sed estus tro multe dirinda, ĉiu numero el la dudek unu aperintaj estis juvelo. La numero 3 de la jarkolketo 5 (1993) estas dediĉita grandprocente al leksikologio, kun recenzoj tre akraokulaj pri la vortaroj germana-esperanta de Krause (1993) kaj franca-esperanta de Le Puil kaj Danvy (1992). La stilo de Haupenthal pri recenzoj ne altiris al li simpatian; eĉ kiam liaj rimarkoj

estis pravaj, la maniero ilin elmeti estis senbezone draŝa: lia ĉefa registrado estis pri eraroj, pri tio kio mankas, pri misoj eĉ malgrandaj; la ofte grandioza engaĝo de la respektivaj aŭtoroj estis minimumigita, laŭdoj apenaŭis. Titolo kia “Mult-loke misgvida kaj erariga” (p. 78) pri la 939-paĝa franca vortarego estas senkuraĝiga; la noto pri la preskaŭ 600-paĝa germana (p. 83, noto 4) tiel tekstas: “La dua ‘reviziita’ eldono reproduktas senŝanĝe ĉiujn fuŝojn, misojn kaj mankojn de ĉi GDR-vortaro.” La supraĵ linioj ne signifas, ke la recenzoj de Hauptenthal estis iel malicaj, kiel bedaŭrinde kelkaj ja estas en mondo malgranda kiel la esperantlingva, sed ke la serĉado de perfekteco ne ĉiam kongruas kun la ebleco de la aŭtoro, kutime laboranta en la ŝparitaj horoj kaj nepagate, nek de la leganto, por kiu ekstrema precizeco eĉ ne estas bezonata. Tamen lia stilo ne nur recenza, sed ankaŭ personrilata ne estis akceptata ĉie bonvene, kaj kaŭzis pli ol unu skermadon, ĉefe kun Giorgio Silfer kaj Georgo Camacho.³ Vortoj maloportunaj ambaŭflanke, tiom pli, ke en restriкта mondeto ankaŭ simpla skermado alprenas la dimensiojn de interŝtata milito.

Lia interesiĝo kaj kompetento pri volapuko klasas lin inter la plejaj kompetentuloj pri la temo: en 1985 li ekredaktas la fakan revuon *Volapükabled*, kiu aperas ĝis 1987 per entute 88 paĝoj; daŭrigo de tio estos la ununura numero de *Volapukaj studoj*, 28 paĝoj en 1990.

3. Aŭtonoma eldonado

Post la pensiigo en marto 1996 RH povis sin dediĉi tute al faka verkado; en 1997 eldonejo nove fondiĝis sub la nomo Edition Iltis fare de lia edzino Irmi, ankaŭ emeritiĝinta. La historio de tiu eldonejo, daŭranta ĝis nun, troviĝas en tre akurata dulingva A4-formata broŝuro: en ĝi, pri la nomo *Iltis* Hauptenthal mem rakontas tiel:

Iam, en 1968, 23-jara, mi ekhavis la ideon eldoni kelkajn verketojn sub pseŭdonima nomo eldonista. Tiel estiĝis la nomo Artur E. Iltis, kiun poste mi registris en mia pasporto kiel nomon artistan. Mia intenco estis eldoni kelkajn elĉerpitajn verketojn kiujn mi juĝis gravaj kaj rehavindaj kaj kiujn vaka poŝto studenta povus financi. La unua titolo tamen montriĝis ekstervica: en la tiama Germana Esperanto-Revuo aperis artikol-serio de iu Kanguruo, aplaudata de iuj, malaprobata de aliaj. Inter ĉi-lastaj troviĝis la tiama prezidanto de Universala Esperanto-Asocio, la kroat-devena juristo Ivo Lapenna (1909–1987),

³Giorgio Silfer estas la plumnomo, notarie registrita kiel dua nomo, de Valerio Ari, kaj kiel tia li estas konata en ĉiuj literaturaj medioj; Hauptenthal insiste plurloke deklaris la veran nomon, kvazaŭ tio estus originala malkaŝo de sekreto kaj kvazaŭ uzado de plumnomo estus io mokinda.

kiu forte polemikis kontraŭ la satiroj kiujn li opiniis defetismaj kaj sekve malutilaj por Esperanto. (Reinhard Haupenthal 2010:6–7)

La verketo estis ja eldonita, kvankam tiam ankoraŭ sub la pseŭdonimo “Kanguruo” sen la vera nomo de la aŭtoro, Michael Zeilinger (1968); sekvis represoj de Saussure, Wüster, Zamenhof, Kalocsay.

En 1973 komenciĝis kunmikso de eldona aktivado kaj vivo esperantista pli ĝenerala, en teritorio kie la esperanto-agado estis letargianta. Elstaris tiam la organizado de Kulturaj Semajnfinoj (31 entute), en kiuj prelegis inter la plej famaj esperantologoj, de André Albault al William Auld, de Michel Duc Goninaz al Juan Régulo Pérez kaj pluraj aliaj elstaruloj. La dua fazo de Iltis tiriĝis tra dek tri jaroj: 1975–1988, produktante 129 titolojn. Inter ili estis lanĉita en 1983, antaŭvide al la centjariĝo de la lingvo, Jubilea Eldon-Serio kun kvin sekcioj kaj entute 62 titoloj: Beletro originala (13 titoloj numeritaj de 1 ĝis 14; la 13-a ne aperis), Beletro tradukita (14 titoloj), Esperantologio (24 titoloj), Interlingvistiko (7 titoloj), Scienco (4 titoloj). Kvankam ne ĉiuj aperis oficiale sub la nomo de Artur E. Iltis, tamen la laboro de la eldono estis de Haupenthal. Lia eksiĝo en 1988 el la Sarlanda Esperanto-Ligo kiu ĝis tiam aperis kiel eldonanto, devigis lin trovi alian solvon por plue flegi sian laboron.

Tial li rezignis ĉe eldonado pri la tuta nomo Artur E. Iltis kaj transiris al simpla “Iltis”, por ne surmetiĝi al la deponita artista nomo; tiun nomon surpris Ortwin Deubert, presejestro en Saarbrücken deziranta eldoni librojn, kaj la serioj antaŭe lanĉitaj povis daŭri sub la nova nomo: Beletro originala (9 titoloj), Beletro tradukita (8 titoloj), Esperantologio (14 titoloj), Interlingvistiko (2 titoloj), Scienco (2 titoloj). Cetere oni jam parolis ene de la esperanto-mondo, pri la “iltisa skolo”, nomo kiun Haupenthal mem lanĉis tra la laŭdacio farita al Gaston Waringhien en Aŭgsburgo en 1985. Krom tiu abunda rikolto aperis ankaŭ, dum la jaroj, iuj franclingvaj gvidlibroj pri vinoj, verkitaj kun Irmis.

Entute, persone de li verkitaj aŭ tradukitaj, estas 41 libroj, je grandeco inter 12 kaj 110 paĝoj. Apartan atenton Haupenthal havis al la personoj kaj al iliaj bibliografioj, tiel ke li startigis la kutimon, oftan en Germanio sed ankoraŭ ne tiom en Esperantio, pri festlibroj dediĉitaj al grandaj personecoj. Li alvokis al kunlaboro per artikoloj, redaktis, komentariis, antaŭparolis, postparolis, eldonis. Malfacilas diri, en kiu el ĉi tiuj entreprenoj li pleje elstaris. La pli ol 500-paĝa festlibro por la 80-jariĝo de Gaston Waringhien sub diversaj lumoj ebligas la personecon de la jubileanto (Reinhard Haupenthal, red. 1985), kaj la unua artikolo “Waringhien – multfaceta” estas de Haupenthal, same kiel la kontribuo pri Schleyer kaj la bibliografia parto (kun Henri Vatré).

Alia okdekjariĝa jubileanto estis en 2011 Claude Gacond, kaj geedzoj Hauptenthal kunmetis por li festlibron (2011), en kiu Reinhard respondecis kiel kutime pri la ampleksa bibliografio. Aliaj festlibroj rilatis al André Albault, Adolf Burkhardt, Fernando de Diego. Antaŭ ol la publikigo far Iltis estis preskaŭ nekonata Piĉ, kiu per siaj eseoj lasis profundan ĉizon en la esperanta literaturkritiko (Piĉ 1995). Al Piĉ eldonejo Iltis dediĉas dek kvin titolojn: inter ili estas la klasikaj romanoj, la poemaroj, novelaro, la diskut-forumoj. Ĉar ĉi lastaj estis esencaj en la vivo kaj de Piĉ kaj de Hauptenthal. Se per unu hako oni povus dividi la du partiojn, Piĉ, Hauptenthal, Eli Urbanová kaj la “Praga Skolo” verkis kaj ellaboris la lingvan instrumenton por si, dum Silfer celis havi antaŭ si la popolon. La aliro al la lingvo estis do necese malsimila: se Piĉ ellaboris, fakte ĝisfunde eltordis, la latentajn de la lingvo jam alud-itajn de Zamenhof, al li estas kontestite, ke tiujn ellaborojn la publiko ne komprenas, ke ili estas nur akademiaj ludoj por kontentigi lian beletristan emon.

Grandan kapablon Hauptenthal pruvis en la tradukado. Laŭirante per la fingro la libroliston de Iltis oni trovas tradukojn el Breyer, Büchner, Bürger, Eichendorff, Fabry, Fontane ... kaj oni haltas kun atento ĉe la Germanaj klasikaj noveloj el Schiller, Goethe, Annette von Droste-Hülshoff. Imponas plue *La suferoj de la juna Werther* de Goethe, kun antaŭparolo de Ragnars-son. Pluirante laŭ la alfabeto ordo ni trovas Hauff, Hoffmann, Huch, Keller, la fablojn de Lessing, Schnitzler. Ĉe eldonejo Fonto aperis lia traduko de *La Metamorfozo* de Kafka. Malmultaj el liaj tradukoj superas 100 paĝojn: li troviĝas plej intime en la noveloj aŭ mallongaj romanoj. Lia lingvaĵo estas, se ni povas diri, “klasike avangarda”: multfoje li dividas per streketo la diversajn radikojn en kunmetita vorto, ja mult-foje, kvazaŭ ordinara leganto bezonus ĉi tiun helpon por pli rapida kompreno; aliflanke li uzas kelkajn, fakte pokajn, neologismojn, kiuj avertas, ke la traduko ne estas de antaŭhieraaŭ, sed tute aktuala, eĉ antaŭenrigarda.

4. La Iltisa Skolo kaj la Literatura Manifesto '87

Kiam, en 1968, sub la artista nomo Artur E. Iltis, mi komencis la publikigon de kelkaj broŝuretoj, ne provideblis ke el tio fariĝos pli ol epizodo kaj ke renom-aj literatoj poste komencos paroli pri la Iltisa Skolo. (Reinhard Hauptenthal 2010:54)

Tiel RH komencas la rakonton pri tre interesa momento de la literaturhistorio. Jam en du linioj la uzo de *pre* kiel prefikso iom avangarda en *previdebla*, anstataŭ la pli uzata *antaŭvidebla*, kaj la enkonduko de *literato*, kiu sinkopas

la zamenhofan, tamen antikviĝintan, *literatoro*, sinonimon de *literaturisto*, indikas, ke la lingvon li volas muldi por si mem; aliaj liaj ŝiboletoj estas *decenio* por *jardeko* aŭ *jardeka celebrado*, *jaralo* por *jar kolekto* de revuoj aŭ simile. La aŭtoroj, kiujn li kunpartoprenigis en la “Iltisa Skolo” per personaj renkontoj, invitoj al prelegado, intensa leterado ĉefe limiĝas al Henri Vatré (1908–1998), Fernando de Diego (1919–2005) kaj Karolo Piĉ (1920–1995). Kiu spirita parenceco ilin kunligis? Fakte, preskaŭ nur la bezono krei multe pli vastan vortostokon, kiu povu kontentigi ankaŭ la plej rafinitajn literaturistojn, tradukistojn, eseistojn. Siatempe la *Parnasa Gvidlibro* (1931) de Kalocsay kaj Waringhien renkontis multajn opoziciantojn pro la abundo da novaj vortoj registritaj en la poezia fakvortaro. Polemiko tute malsprita, kvazaŭ oni riproĉus al medicinistoj aŭ matematikistoj, aŭ inĝenieroj, aŭ biologoj, ke ili havas sian vortostokon rilatantan al ilia profesio. Ordinara persono ne bezonas distingi apartan specion de samfamiliaj plantoj, aŭ koni la teknikan vorton de tiu aŭ alia tipo de ĉevrono. La polemiko estis jam antikva jardekojn: unuflanke staris tiuj kiuj volis esperanton kapabla je ĉia arta esprimo, do kun adekvata vortprovizo por ĉiu literatura bezono, aliflanke staris la instruistoj de la baza lingvo, kiuj maltrankviliĝis vidante, ke la elementa vortostoko kiun ili instruas aspektas nesufiĉa kaj superata de abundo da neologismoj. Vatré elpaŝis per sia *Neologisma glosaro*, kiu ĝisvivis kvar eldonojn: 1983, 1987, 1989, 1997, fakte ĉ. 2 000 novaj vortoj; de Diego atingis plej altajn tradukajn pintojn en *Don Quijote*, Piĉ estis revelacio per sia unua romano *La litomiŝla tombejo*, kaj pro la ege eksperimenta lingvaĵo (kiu tamen havos neniun sekvanton), kaj pro la intensa priskribo de sia nefeliĉa vivo. Kiel RH diras, “Esperanto ne estas tio aŭ alio, sed nepre tio kaj alio.”

La *Literatura Manifesto '87* de la Iltisa Skolo aperis okaze de la 100-jara ekzisto de Esperanto; ĝi estis publikigita en pluraj revuoj kaj akiris unuopajn subskribojn de esperantistoj el 27 landoj.⁴ Ĝi longas du plenajn paĝojn kaj ĝia esenco estas parte historia (“la lingvo ne displitiĝis, ĝi sukcese kapeis tra detruaj ŝtormoj kaj ĉio-renversaj uraganoj”), parte senutile agaca kontraŭ kelkaj aloj de la esperanto-movado (“ŝtormoj kaj uraganoj koviĝis ankaŭ en la esperantistaj medioj, la verda popolo kiu volas uzi la lingvon nur kiel plaĉan hobion, eternaj komencantoj”), parte fiera pri si (“progresemaĵoj aŭtoroj, daŭrigas la tradicion riĉigi la lingvon, responsaj esperantistoj kaj aŭtoroj gvidataj ankaŭ de sia artisma sento”), parte serĉanta malamikojn (“eĉ eminentaj esperantistoj plu tamtamas; la Skolo ne povas preni serioze la protestojn; kunaktivi kontraŭ la rutino, la inercio kaj la involuciaj tendencoj”), sed en-

⁴Sintezaĵoj konsideroj pri la Iltisa skolo kaj la *Manifesto '87* troviĝas en Minnaja & Silfer (2015:601).

tute ĝi diras nenion novan, krom tio, ke la Skolo, kies plej signifaj verkoj publikiĝis/as ĉe la eldonejo Iltis, fidelas al la reguloj de la Fundamento, ke ĝi inspiriĝas en la artismo de la Budapeŝta Skolo, precipe de Kalocsay, kaj ke ĝi konscias ke nia lingvo bezonas por sia plua evoluo kaj nuanca riĉiĝo daŭran enkondukon de neologismoj kaj de parolturnoj por familiaraj, vulg-
 araj kaj slangaj esprimoj. Nu, kiu povus kontraŭi tiujn principojn? Tial la afero restis stagna per si; kiu volis legi la verkojn de Piĉ plu legos, kaj kiu estis naŭzita de la troaj personaj eksperimentoj eĉ pri plej ordinaraj vortoj forĵetos ilin post la dua paĝo. Tamen la eldonejo Iltis per sia Manifesto volis iel akapari la progresemlulojn, kvazaŭ nur tiu eldonejo estus progresiga por la artaj bezonoj de la lingvo. Tiu artefarita divido inter “ni” (la progresemluloj, la artistoj, la responsaj esperantistoj kaj aŭtoroj) kaj “ili” (la partianoj de la hobia Esperanto, kultantoj al rudimenta lingvo, sensubstancaj kontraŭvoĉoj) detruis la kredindecon eĉ de la tute prikonsentindaj deklaroj de la Manifesto '87.

Tiun akaparon parte kontraŭis, parte volis kunpartopreni la Artliteratura Praga Skolo, konsistanta el Jiří Karen (1920–2000), Josef Rumler (1922–1999), Eli Urbanová (1922–2012), Ĉestmir Vidman (1921–2013). Ĝiaj celoj, plej bone prezentataj de Urbanová, fakte klonis tiujn jam esprimitajn en la Iltisa Manifesto.

La vizito de Haupenthal al Prago en somero 1988 povis esti, laŭ deziro de la praganoj, kunfluo de la praga skolo kun la iltisa; tion kaj RH kaj Piĉ rifuzis; siavice ankaŭ aliaj elstaraj esperantistoj, kiaj Gaston Waringhien, Bernard Golden kaj Reto Rossetti forte distanciĝis de Urbanová. Posta diskuto, kvankam ne senpasie ekvilibra laŭ la nombro de intervenoj favoraj al unu aŭ al la kontraŭa tezo, trovis detalan pritrakton en Urbanová k.a. (1989). Piĉ insiste ne volis, ke oni lin atribuu al la Praga Skolo, malgraŭ fortaj koincidoj: “Kaj nokfoje⁵ mi insistas: mi ne estas pragano, nek literature, nek geografie, sed ja Iltis-skolano kaj litomiŝlano!” Kvankam ĉi tie ne estas la loko pritrakti la stilon kaj la lingvaĵon de Piĉ, se juĝi lian sukceson ĉe la publiko oportunas diri ke liaj verkoj aperis nur ĉe Iltis inter 1981 kaj 1999, neniam represitaj krom unu broŝureto atinginta duan eldonon; efektive lia stila avangardeco kaj ankaŭ lia temaro estis eble miskomprenitaj, sed certe rifuzitaj de la legantaro.⁶

Malmultaj estis tiuj kiuj aperte polemikis kun la Iltisa skolo; male tiuj kiuj titolis sin “iberoj” kaj startis per *Ibere libere* (1993) kaj *Ekstretoj* (1997) sin

⁵ *Nokfoje* ‘ankoraŭfoje’ (Piĉ 1990:3).

⁶ Al Piĉ estas dediĉitaj kvin plenaj paĝoj, plus aliaj resendoj, en Minnaja & Silber (2015:441–446).

deklaris sekvantoj de Fernando de Diego kaj RH ilin konsideras daŭrigantoj de la Iltisa skolo.

5. Akademiano, pintoj kaj valoj, lumoj kaj ombroj

Kiel konate, la Akademio de Esperanto konsistas el 45 membroj kaj renovigas sin je triono, do 15 membroj, je ĉiu tria jaro. Por havi ĉiam 45 membrojn dividitajn laŭ tri egalnombraj trionoj, establiĝis la kutimo ke, se kreiĝis vakaj lokoj ankaŭ en la triono ne submetata al renovigo, kandidato kiu estas post la 15-a en la vico laŭ la ricevitaĵ voĉoj, estas enmetata en la trionon kie estas vaka loko, kaj do kun mandato finiĝonta ne ja post plenaj naŭ jaroj, sed ses aŭ nur tri. Por la elektoj de printempo 1973 Haupenthal, 28-jara, estis prezentita al akademianiĝo, sed ne ja de la estraro, kio estus doninta pli da ŝancoj de sukceso. Konkurencis 21 kandidatoj por 17 lokoj kaj RH ne estis elektita.

Tri jarojn poste, en 1976, Haupenthal estis denove kandidatigita, ĉi-foje de la estraro; konkurencis 25 kandidatoj por 19 lokoj. RH rezultigis 18-a, do elektita, sed kun mandato nur trijara. En la sekva baloto, en 1979, li estis konfirmita kiel 15-a en la vico, do elektita kun plena 9-jara mandato.

La sekvantaj elektoj estus devintaj okazi en 1982, sed pro internaj mal-facilaĵoj ili estis prokrastitaj al 1983; la rekupto de la trijara ritmo okazis unu jaron pli malfrue, kaj la mandatfino de RH estis do prokrastita al 1989. Tiam li ree prezentigis kaj lia raporto pri la agado farita en la jarnaŭo (fakte jardeko) de sia mandato estis vere impona, ampleksante kvar plenajn paĝojn kaj duonon: 80 eldonaĵoj, 23 libroj, 33 ĉefaj artikoloj, do longdistance la plej produktiva el la elirantaj akademianoj. Interalie la Akademio estis aprezinta kun granda laŭdo la redakton de *Li kaj ni*, la festlibron por Waringhen aperintan en 1985, do li ŝajnis en plena sintonio kun la plimulto de la akademianoj. Malgraŭ tio, li klasiĝis lasta el la elektitoj, kaj sekve, refoje, kun nur trijara mandato, ĝis 1992. En sia vulkana agado, RH planis kompili *Leksikonon de nuntempaj verkistoj* kaj komunikis al la gekolegoj, ke, manke de normoj starigitaj de la Akademio (kio estus ĝia tasko), eldonejo Iltis starigos proprajn koncerne la unuecigon de ortografiaj normoj (majuskligo/minuskligo), bibliografiaj normoj, unuecigo de mallongigoj. Tiu anoncita agado sen konekso kun la Akademio komencis frostigi la rilatojn inter RH kaj la lingva institucio mem.

En 1992 RH estis 16-a en la klasifiko, tial al li estis provizita posteno kun 6-jara mandato, ĝis 1998. En 1995 li kandidatis por la posteno de sekretario, kontraŭ Perla Ari-Martinelli (intertempe fariĝinta la edzino de Giorgio Silfer)

sed malvenkis; samtempe Werner Bormann estis elektita prezidanto. Ĉi-lastan RH komencis ĉikani per tre ofendaj, mokaj kaj insultaj vortoj, eĉ kun insinuoj pri nekorekta financa administrado, direktante analogajn insultojn al la freŝe elektita sekretariino. Ĉio aperis en la cirkuleroj de la Akademio, tiel ke la atmosfero estis ege perturbita kaj la estraro decidis “malfermi enketon pri la agoj de kolego Haupenthal kontraŭaj al la statuto”. Intertempe RH estis suspendita, jura procedo ne antaŭvidata en la statuto, tiel ke tiu suspendo estos nuligita de la posta estraro, sed tio forte taŭzis la akvojn de la Akademio. Malgraŭ la dumtempa suspendo, Haupenthal sin proponis kiel vicprezidanton; la estraro decidis pri prokrasto. Kreiĝis tiel tre maltrankvila situacio, ĝuste okaze de la elektoj de 1998, en kiuj Haupenthal estis denove kandidato; li malsukcesis, ne plu kandidatos kaj tiel finiĝis lia partopreno en la Akademio.

6. Ekster la ŝtormo, tamen ne ĉiam

Paralele kun la altaj kaj malaltaj tajdoj en la Akademio, kelkajn vortojn meritas la partopreno de Haupenthal konekse kun la “Hamburgaj eventoj” de 1974 kaj de la posta jardeko. Kun profesoro Ivo Lapenna (1909–1987) li havis rilaton apogan kiam en 1975 Lapenna brue forlasis UEA kaj kunkreis la Neŭtralan Esperanto-Movadon (NEM): fakte la unua proparolanto kaj diskoniganto de ties vidpunkto pri la okazaĵoj en Hamburgo estis ĝuste Haupenthal, kiu organizis konferencon en Saarbrücken, prelude al kio poste estos la NEM-konferencoj (Lapenna 1975). Tiu konferenco estis mokata de la ortodoksa UEA-revuo, kiel “burleskaĵo de Haupenthal” (Milojević 1975:123–124). RH havis tre respektan senton al la falinta giganto, kaj gardis altvaloran leteraron, kiu poste trovis vojon al publikigo (Reinhard Haupenthal 2001). En tiuj leteroj montriĝas, ke li tute ne havis la saman vidpunkton kiel Lapenna kiam ĉi lasta evoluigis sian kunlaboron ĉe la novfondita revuo *Horizonto*, kaj frosta silento inter ili daŭros de aŭgusto 1976 ĝis 1984, kiam la ŝanĝiĝo de la monda situacio kaj de la finiĝanta malvarma milito kuntrenos ŝanĝon ankaŭ en la dissplitita esperanto-movado. Tiam maturiĝis la ideo pri kunveno, kie Lapenna prelegu, sed la profesoro mortos nur kelkajn monatojn poste.

En marto 1999 Haupenthal transloĝiĝis kun la edzino al Provenco kaj ekde tiam vivis izolite en ekstercentra kampara domo, rikoltante ĉerizojn kaj aliajn fruktojn en sia parcelo. Sidejon li ankaŭ havis en Markgräflerland (Suda Badeno). Lia scienca kaj bibliografia agado pluis per konstanta esplorado, verkado, eldonado. En la lasta jardeko interlingvistiko kaj volapukologio allogis lin kiel ĉefa esplortemo; lia studado pri Johann Martin Schleyer

konkretiĝis en dekkelko da verkoj, la fluo de liaj publikaĵoj nombris kelkajn ĉiujare.

La kolektado de ĉiaj esperantaĵoj daŭris konstante, same kiel lia tre afabla disponeblo al transdono, fotokopiado de dokumentoj, korektado de manuskriptoj. Lia nomo estas presita en la dankopaĝo de la *Historio de la esperanta literaturo* de Minnaja kaj Silber, verko konceptita kiam la unua el la du aŭtoroj estis direktoro de la akademia Sekcio pri Literaturo, kiun ankaŭ Haupenthal partoprenis. Ankaŭ la baldaŭ aperonta *Historio de la Akademio* abunde profitos je liaj dokumentoj.

La malsano sin anoncis antaŭ ne multaj jaroj; operacio en Freiburg meze de 2013 estis fleginta la esperon pri resaniĝo definitiva kaj efektive lia agemo en la posta periodo aspektis tiu de homo en la pleno de sia forto. Previde al ĉiuj okazoj li jam en 2007 kontraktis la transdonon de sia dokumenta materialo al la Bavara Ŝtata Biblioteko.

Sed neniu sanktulo estas sen makulo. Omaĝe al la latina maksimumo *parce sepulto* ‘indulgu la mortinton’ ne oportunas ĉi tie pesi kioma estis la involviĝo de RH en malnoblan kalumnian pamfleton kontraŭ s-ino Ari-Martinelli, nek la publikigon ĉe Iltis de alia broŝuro kontraŭ la samaj personoj, travestita kvazaŭ satiro, eĉ kun malrespekto de la aŭtorrajtoj pri la desegno en la kovrilpaĝo. *Parce sepulto*.

Referencoj

- La Esperantisto* — *Gazeto por la amikoj de la lingvo Esperanto 1889–1895*. 1988. Hildesheim; Zürich; Nov-Jorko, NY: Olms.
- Haupenthal, Esther. 1995. *Bibliografio de la verkaro de Reinhard Haupenthal*. Saarbrücken: Iltis.
- Haupenthal, Irmis; Haupenthal, Reinhard, red. 2011. *Instrui Dokumenti Organizati*. Bad Bellingen: Iltis.
- Haupenthal, Reinhard, red. 1985. *Li kaj ni*. Antverpeno; La Laguna: tk*.
- Haupenthal, Reinhard. 2001. Mia korespondo kun Ivo Lapenna. **En**: Minnaja, Carlo, red. *Eseoj memore al Ivo Lapenna*. www.kehlet.com.
- Haupenthal, Reinhard. 2010. *ILTIS. Ein Verlag, seine Geschichte, seine Werke. Eldonejo, ĝia historio, ĝiaj verkoj*. Bad Bellingen: Iltis. ISBN 978-3-932807-83-1.
- Krause, Erich-Dieter. 1993. *Wörterbuch Deutsch-Esperanto*. Lepsiko: Langenscheidt.
- Lapenna, Ivo. 1975. *Hamburgo en retrospektivo. Dokumentoj kaj materialoj pri la kontraŭ-neŭtraleca politika konspiro en UEA*. Saarbrücken: Sarlanda Esperanto-Ligo.
- Le Puil, Jacques; Danvy, Jean-Pierre k.a. 1992. *Grand Dictionnaire Français Espéranto*. Parizo: France-Espéranto.
- Milojević, Simo. 1975. Danĝera ludo en Sarlando. *Esperanto* 68, 835/836 (7/8).

- Minnaĵa, Carlo; Silfer, Giorgio. 2015. *Historio de la esperanta literaturo*. La Chaux-de-Fonds: Kooperativo de Literatura Foiro.
- Piĉ, Karolo. 1990. *Urbi et orbi. Repliko al Giorgio Silfer*. Saarbrücken: Iltis.
- Piĉ, Karolo. 1995. *La interna vivo de Esperanto*. Saarbrücken: Iltis.
- Plukoj dum sencelaj promenoj*. 2016. Germana liriko tradukita de Reinhard Haupenthal. Bad Bellingen: Iltis.
- Zeilinger, Michael. 1968. *Kiel (mal)venkigi Esperanton?*. Pleasecastle (t.e. Blieskastel): Iltis.
- Urbanová, Eli; Silfer, Giorgio k. a. 1989. *Debato pri la "Praga Skolo"*. La Chaux-de-Fonds: Kooperativo de Literatura Foiro.

Carlo Minnaĵa, doktoro pri matematikaj sciencoj (Univ. Pisa, 1963), postdoktoraj studoj ĉe Scuola Normale Superiore (Pisa, 1963–1965), magistro pri historio (Università Ca' Foscari, Venecio, 2006), profesoro pri diversaj matematikaj fakoj ĉe la itala Ŝipa Akademio, Universitatoj de Pisa kaj de Trento, Akademio Internacia de la Sciencoj San Marino, gastprofesoro ĉe Virginia Polytechnic Institute (Usono, 1983–1984), honorprofesoro ĉe la Universitato de Sibiu, premio de la kulturo de la itala ĉefministro (1990), aŭtoro de centoj da sciencaj publikaĵoj. Denaska esperantisto, en TEJO li estis vicprezidanto (1961–1963) kaj ĝenerala sekretario (1963–1966); komitatano de UEA, prezidanto de la Itala Esperantista Junularo, direktoro de la Itala Esperanto-Instituto (1967–1977); membro de la literatura rondo "La Patrolo" (1969–1979), membro de la Akademio de Esperanto ekde 1973, estro de ĝia komisiono pri historio. Aŭtoro de pli ol 1 400-paĝa vortaro itala-esperanta (CoEdEs, 1996), de la itallingva *L'esperanto in Italia* (2007), konstanta kunlaboranto ĉe pluraj revuoj (ĉe *Literatura Foiro* ekde ĝia fondiĝo en 1970 kaj ĉefredaktoro en 2014), liajn multajn tradukojn el italaj kaj italdialektaj aŭtoroj publikigis diversaj eldonejoj. Ĉefaj verkoj estas la traduko de *La Princo* de Machiavelli (serio Oriento-Okcidento), la redakto de *Enlumas min senlimo* (antologio el la itala poezio de la dudeka jarcento), de *Eseoj memore al Ivo Lapenna* kaj de pluraj antologioj el aŭtoroj de diversaj italaj regionoj. Li kompilis antologion de Zamenhof en la itala kaj italigis verkojn el esperanto-aŭtoroj. Kun Giorgio Silfer li publikigis la verkon *Historio de la esperanta literaturo* (2015).

Paperpoŝta adreso de la aŭtoro: Via Cavalletto 6, IT-35122 Padova
Retpoŝta adreso: (carlo.minnaja@gmail.com)

Ricevita 2016-12-25
Akceptita por publikigo 2017-01-08